

Gøre kål på noget

Johannes Nørregaard Frandsen | 7. januar 2011

Johannes Nørregaard Frandsen skriver i dag om udtrykket 'gøre kål på noget'

Der er nu noget ved kål. Denne gamle kulturplante, der på oldnordisk hed kál, som er påvirket af det latinske caulis, har leveret mad, vitaminer og overlevelse til vore nordiske forfædre. Den har været ringeagtet, men er kommet på mode igen i det moderne køkken, om end den altid har været fastholdt i særlige traditionssammenhænge. I Vendsyssel og Sønderjylland spiser man eksempelvis flere steder grønlangkål hver dag mellem jul og nytår, mens man andre steder spiser vridkål, der er vredet og stuvet hvidkål.

Mange steder i landet havde man den skik at spise en særlig kålsuppe skærtorsdag, der var kogt på ni slags kål, og som derfor også kaldtes nikål eller nikålssøbe. Alternativt kunne den være tilberedt med kun syv slags, men det var afgørende, at de magiske tal, syv eller ni, blev overholdt formentlig som en rest af folkelig overtro. Langfredag spiste man derimod brød, hvilket refererer til det kristne måltidsfællesskab, så påsken har mikset hedenske skikke med kristendommens ritualer. Først og fremmest har kålen dog leveret et solidt tilskud til folkesundheden i det tidlige forår.

Al denne kålsnak kommer af en munter mail fra Niels Oesten fra Sønderho, der har spist sin vridkål helt op i julen og gerne vil vide lidt om udtrykket at gøre kål på noget, for familien har da i hvert fald gjort kål på kålen. Udtrykket, der betyder at tilintetgøre, opspise eller vinde over noget, er gammelt og allerede kendt i 1700-tallet. Der fandtes forskellige dialektale varianter som de sjællandske koge kål på noget eller at gøre både kål og vælling af noget. Oprindelsen til udtrykket er den enkle, at når kålen var spist op, ja, så var den slut og tilintetgjort.

Kål har været fattigmandsspise, og det er formentlig baggrunden for, at en række udtryk gør grin med den stakkels grøntsag. Søren Kierkegaard taler et sted om denne moralistiske grønlangkål, og dermed henviser han til en alenlang, uinteressant og kedsommelig diskussion. Man kunne forresten karakterisere et kedsommeligt job ved at sammenligne det med at plante og hakke kål, mens det var meget værre at blive sat til at vogte kål, for det betød at blive vist bort fra det gode selskab. Et lidt mærkeligt begreb var manden med kål i månen eller kålmanden i månen, der betød én eller noget, der var meget fjernt.

På nogle dialekter kunne det hedde om en mand, at han nok ikke gjorde mange kål fede, og det betød, at han var en person, der ikke udrettede meget andet end at prale og blære sig. Samme person gik måske og kogte kål op, hvilket betød at gentage det samme i det uendelige. Hvis man på Blichers tid så på kålen, men mente flæsket, så var det et forsøg på at skjule noget ved at lade, som om man var optaget af noget andet.

Til sidst vil jeg i denne sproglige kálhave plædere for, at man ikke tvinges til at søbe den kål, man selv har spyttet i, for det lyder ikke alt for lækkert og betyder, at man tvinges til at acceptere noget,

man tidligere har forkastet. Det er aldrig rart, især ikke, hvis man er blandt nogle værre kálhoveder.

sprog@k.dk